

PERUGIA 13. YÜZYIL SU KEMERİNİN TARİHSEL MİRASIN SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ BAĞLAMINDA ELE ALINMASI

Nezihat Köşklük Kaya¹

Özet

Tarihsel süreç boyunca idaresi altında olduğu uygarlıkların izlerini aynı anda taşıyan Perugia, çok katmanlı yapısıyla İtalya'nın en önemli tarihsel merkezlerinden biridir. Bu kentte bulunan 13. yüzyıla ait su kemeri, ilk fonksiyonunu yitirmesine rağmen, süreç içinde kazandığı yeni fonksiyonuyla kent ile bütünleşmiş ve önemli bir tarihsel odak haline gelmiştir. Bu anlamda bizi, çoğu ilk fonksiyonunu yitiren ve atıl durumda olan, tarihsel mirasımızın önemli unsurları, su kemerlerimiz konusunda düşünmeye itmektedir. Perugia'daki gözlem ve incelemelere dayanarak hazırlanan bu bildiride, 13. yüzyıl su kemeri, tarihsel mirasın sürdürülebilirliği bağlamında ele alınmıştır. Bu kemerin çalışılma nedeni, ülkemizdeki örneklerin korunması ve sürdürülebilirliği için model olabileceği düşüncesidir.

1. Giriş

Bu çalışmada su yapıları bağlamında, İtalya Perugia'daki bir 13. yüzyıl su kemeri, yerinde yapılan çalışmalarla incelenmiştir. Su kemerinin tarihi kent merkezindeki son uzamı, ilk fonksiyonunu yitirmiş, ancak yeni fonksiyonlar yüklenerek tarihsel süreçte şehrin kent-sel gelişimini yönlendiren unsurlardan biri olmuştur. Geçirdiği dönüşüm ile tarihsel bir miras olarak yaşamaya devam eden ve kentin turistik anlamda önemli noktalarından biri olan bu yapı, Türkiye'deki benzerlerine örnek oluşturduğu için incelenmiştir. Çünkü ülkemiz söz konusu olduğunda, benzer su yapılarının çoğunun fonksiyonlarını yitirdikten sonra yıkılıp tahrip olduğunu görüyoruz.

Bu bildiride problem/soru, fonksiyonunu yitiren bu tip su yapılarının tarihsel bir miras olarak yeniden nasıl anlaşıldığı ya da anlaşılabileceğidir? Çalışmanın amacı ve kapsamı, bu örnekten yola çıkarak, tarihsel koruma bilincinin çok yüksek olduğu ülkelerden biri olan İtalya'nın konu ile ilgili yaklaşımlarının ortaya konulması ve özgün yaklaşımların bir bilgi olarak ülkemize, tarihi su yapılarının korunması ve sürdürülebilirliği bağlamında değerlendirilmek üzere aktarılmasıdır. Çalışmada, bir bilimsel araştırma

¹ Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, Buca, İzmir - nezihat.koskluk@deu.edu.tr

süreci içinde sık sık başvurduğumuz yöntemlerden biri olan, benzerlikleri ve ayrılıkları ortaya koyarak, olayların zaman süreci içindeki değişimlerini ya da aynı zaman süreci içindeki yapısal-işlevsel durumlarını anlamaya yarayan “karşılaştırma yöntemi” kullanılmıştır. Dolayısıyla kurgu, iki ülkeyi karşılaştırmalı olarak ele almak, farklılıkları çalışmanın başlığı doğrultusunda ortaya koymaktır.

Tarihsel süreçte, Perugia'nın diğer tarihsel katmanları ya da bir başka ifade ile yapı çevre ile birlikte örtüşerek dönüşen bir su kemerinin, yeni fonksiyonuyla kent içindeki anlamının ortaya konulduğu çalışmanın özgün katkısı, bu bilgiyi, tarihi su yapılarının mimari miras olarak sürdürülebilirliği bağlamında ülkemize aktarmasıdır.

2. Perugia

Su kemerine geçmeden önce, Perugia'yı kısaca tanımakta fayda vardır. Perugia, “İtalya'nın yeşil kalbi” olarak adlandırılan Umbria bölgesinin başkentidir (Şekil 1, 2). Augustus'un kenti olarak bilinen bu sanat ve kültür kenti, Etrüsk ve Roman mimarlık mirası ile ünlüdür.

Şekil 1- İtalya'nın bölgeleri ve Umbria (www.italiamappa.com)

Şekil 2 - Umbria'nın başkenti Perugia (Mezzadri ve Balboni, 2000)

Şekil 3 - Augustus'un emri ile üzerine "Augusta Perusia" yazılan, masif Etrüsk duvarları üzerinde yer alan kemer

Şekil 4 - Perugia tarihi kent dokusu

Perugia'daki en erken yerleşim, İ.Ö. 9. yüzyıla uzanmaktadır. Etrüsk Perugia'sı masif şehir duvarları ile Etrüsk Federasyonu'nun en önemli 12 şehrinden biri olmuştur. İ.Ö. 1. yüzyılda şehir Roman hakimiyeti altına girmiştir. İ.Ö. 40 yılında Octavius ve Mark Anthony arasındaki savaş sırasında yanan kent, Octavius (Augustus Caesar) tarafından restore ve yeniden inşa edilmiştir. Kent, bundan sonra "Augusta Perusia" yani Augustus'un şehri olarak anılmıştır (Şekil 3). Erken Hristiyanlık Dönemi'nde yerleşme, masif kent duvarlarının dışına doğru taşmaya başlamıştır (Perugia Tourist Guide, 2008). Tarihsel süreç boyunca idaresi altında olduğu uygarlıkların izlerini aynı anda taşıyan Perugia, bu çok katmanlı yapısıyla İtalya'nın en önemli tarihsel merkezlerinden biridir (Şekil 4).

Bu tarihi kent, günümüzde festivalleri ile de tanınmaktadır. Bunların içinde en önemli olanı, "Umbria Jazz" adıyla anılan uluslararası jazz festivalidir. 1973'ten beri yapılan festival, dünyanın en önemli jazz etkinliklerinden biridir. Bu kapsamda, dünyanın en prestijli müzik okullarından biri olan Bostan Berklee müzik okulu da, "Umbria Jazz Clinics" adı altında workshoplar düzenlemektedir. Kent, Temmuz ayında on gün boyunca dünyanın en büyük jazz starlarını ve her millettten jazzseverleri ağırlamaktadır. Bir diğer önemli festival, "Eurochocolate" denilen çikolata festivalidir. Çünkü kent, dünya çapında ünlü "Perugina" adlı tarihi çikolata markasının sahibidir. Her yıl Ekim ayında yapılan festival, dünyanın her yerinden gelen amatör, yarı profesyonel ve profesyonel tadımcılar için düzenlenen workshop, seminer ve sergilerle kentin tarihi merkezini, yaşayan dev bir çikolata fabrikasına dönüştürmektedir.

Özetle, tarihsel kimliği ve festivalleri ile Perugia, turistik açıdan İtalya'nın en önemli kentlerinden biridir ve yüksek bir tarihi koruma bilincine sahiptir.

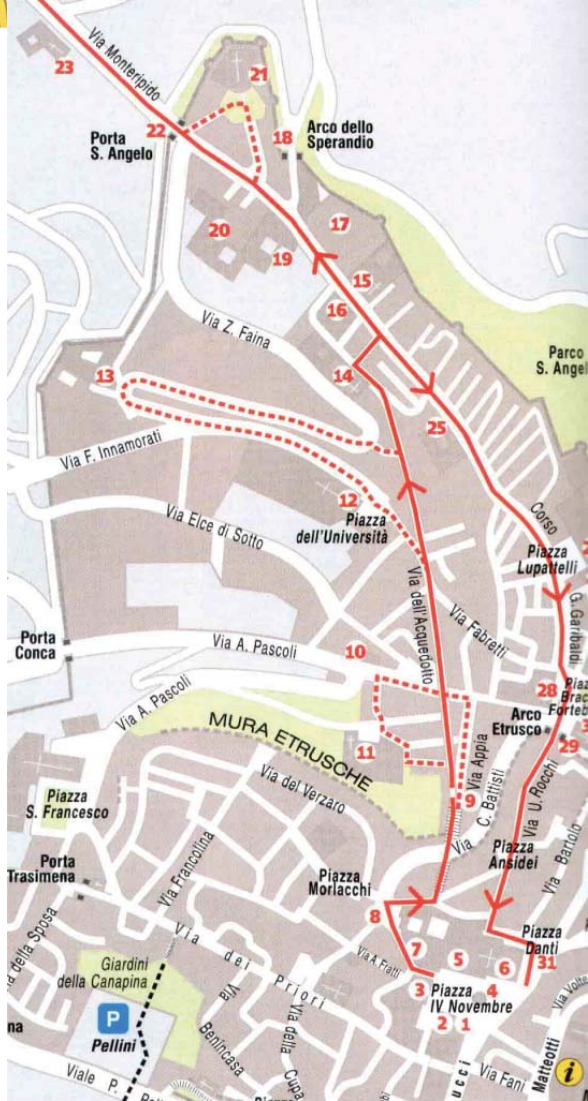
3. 13. Yüzyıl Su Kemerinin Sürdürülebilirlik Bağlamında Değerlendirilmesi

Bu çalışmada, Perugia'daki tarihi yapılardan biri olan 13. yüzyıl su kemeri ele alınmıştır. Beş kilometre uzunluğundaki bu su kemeri, şehrin tarihsel merkezindeki Maggiore

Şekil 5 - Sol üst köşede "Acquedotto di Monte Pacciano" olarak geçen ve Perugia'ya su taşıyan tarihi su kemerleri (Perugia Tourist Map, 2008)

Şekil 6 - Perugia tarihi kent merkezinde 4 numara ile gösterilen Maggiore Çeşmesi'ne su götürmek amacıyla inşa edilen ve haritada 9 numara ile gösterilen su kemeri günümüzde "Via dell'Acquedotto" yani "su kemeri yolu" olarak geçmektedir (Perugia Tourist Guide, 2008).

Çeşmesi'ne Pacciano Dağı'ndan su getirmek üzere inşa edilmiştir (Şekil 5, 6). Fra Bevignate ve Boninsegna da Venezia tarafından 1255 yılında yapımına başlanan su kemeri 1280'de tamamlanmıştır. Süren temel problemler nedeniyle, 1835 yılında yeni bir su kemeri daha inşa edilmiştir (Perugia Tourist Guide, 2008). Eski su kemerinin tarihi kent merkezindeki son uzamı ise yeni bir fonksiyon kazanarak, büyük Ortaçağ kemerleri üzerinde karakteristik bir yürüyüş yoluna dönüşmüştür.

Günümüzde "Via dell'Acquedotto" yani su kemeri yolu olarak isimlendirilen bu yol, "ilk fonksiyonunu yitirmiş" tarihsel mirasın ve özellikle tarihi su kemerlerinin sürdürülebilirliği bağlamında değerlendirildiğinde çok önemli bir örnek olmaktadır (Şekil 7). Tarihi su kemerinin yeni bir fonksiyon kazanarak kente entegre olabilmesinin en önemli nedenlerinden biri, kentin topografik yapısıdır. Farklı kotların birbiri ile ilişkili olduğu kentte su kemeri yolu, kent peyzajı anlamında yeni bir kot oluşturmuştur (Şekil 8).

Şekil 7 - 13. yüzyıl su kemeri, günümüzde "Via dell'Acquedotto"

Şekil 8 - Topografya içindeki kentsel kotlardan biri olan su kemeri

Bu kot, tarihsel süreçte şehrin kentsel gelişimini yönlendiren unsurlardan biri olmuştur. Öyle ki, günümüze kadar ulaşan tarihi konut dokusu, bu su kemeri yoluna eklenmiştir (Şekil 9, 10). Konutlar, direkt ya da minik köprüler vasıtası ile bu yoldan girişler almaktadır (Şekil 11, 12). Konut dokusu ile su kemeri, girift bir mimari ilişki içerisinde.

Bu yol, günümüzde kentin önemli kestirme yaya ulaşım akslarından biridir. Kentin merkezi meydanlarından biri olan Piazza Braccio Fortebracci'nin bir yakasında, yeşil doku-

Şekil 9 - Kemere eklenilen konut dokusu

Şekil 10 - Kemere eklenilen konut dokusu

Şekil 11- Kemer ve konut ilişkileri

Şekil 12 - Kemer ve konut ilişkileri

nun kıyısında oluşan kent parçasını yine yeşil bir vadi üzerinden, ana meydan olan Piazza IV Novembre'ye bağlamaktadır. Bu vadinin kolaylıkla aşılabilmesini sağladığı için, kestirme bir yürüyüş aksı olmuştur (Şekil 13).

Bu kestirme aks, görsel zenginlikleri ile aynı zamanda yürümesi çok keyifli bir parkurdur. Kentin görece düşük kotlarından biri olduğu için, diğer tarihsel zenginlikleri ve kotları

Şekil 13 - Perugia hava fotoğrafında görüldüğü gibi su kemeri yolu, vadinin kolaylıkla aşılabilmesini sağlayan, önemli bir kestirme yaya ulaşım aksıdır (Guide to Perugia, 2006).

algılamak anlamında çok güzel bir vista ve zengin bir panorama imkanı sağlamaktadır. Aynı şekilde diğer yüksek kotlardan algılanmakta ve kente görsel bir zenginlik katmaktadır (Şekil 14). Yine bu yol, yanında gelişen diğer kotlarla girift bir ilişki kurmaktadır. Tüm bu nedenlerden ötürü, özellikle festival zamanlarında dünyanın dört bir köşesinden gelen yabancıların hayran kaldığı turistik bir cazibe unsurudur. Bu anlamda fotoğrafçıların da en çok ilgisini çeken noktalardan biridir.

Şekil 14 - Kentle görsel anlamda zengin bir ilişki içerisinde olan su kemeri

Yolun en önemli katkılarından biri de, bizzat deneyimlendiği için tarihi su kemerlerini kavramak anlamında öğretici bir niteliğinin olmasıdır.

Perugia 13. yüzyıl su kemeri, geçirdiği dönüşüm ve kazandığı yeni fonksiyon ile tarihsel bir miras olarak yaşamaya devam etmekte ve kentin turistik anlamda önemli noktalarından biri olmaktadır.

4. Ülkemizdeki Örneklerin Durumu

Kemer sistemini geliştiren Romalılar'dan itibaren, ülkemizde çok sayıda su kemeri inşa edilmiştir. Osmanlı Dönemi'nde, büyük Türk mühendis ve mimarı Sinan'ın dehasını kanıtlayan yapılar arasında su kemerlerinin çok önemli bir yeri vardır. Bu eserler, günümüzde evrensel birer kültür anıtı niteliği taşımaktadır. Ancak, hemen her yerde olduğu gibi, tarihsel süreçte yeni su ulaştırma teknolojilerinin gelişmesiyle, çoğu ilk fonksiyonunu yitirmiştir. Onarılmadıkları ya da deprem kuşağında yer alan ülkemizin depremlerinde zarar gördükleri için günümüzde çoğu kötü durumdadır. Kent içi merkezi noktalardaki uzamları ise ancak görsel anıt niteliğinde korunmaktadır. Sonuç olarak, kente yeni bir fonksiyon ile entegre olamamakta, kent yaşamına katılamamaktadırlar.

5. Sonuçlar

Perugia örneğinde, eski su kemerinin kent peyzajında yeni bir kot oluşturmaması, bu kotun diğer yapıları çevre ile girift bir mimari ilişki kurması, önemli bir yaya ulaşım aksına dönüşmesi, turistik anlamda kente katkısı, bizzat deneyimlendiği için mimarlık ve mühendislik tarihi açısından kazandığı öğretici niteliği bu yapıların taşıdığı yeni potansiyellerin bilincine varmak için önemli bir uyarandır.

Tarihsel süreçte, Perugia'nın diğer tarihsel katmanları ya da bir başka ifade ile yapıları çevre ile birlikte örtüşerek dönüşen bir su kemerinin, yeni fonksiyonuyla kent içindeki anlamının ortaya konulduğu bu çalışmada ele alınan örnek, özellikle topografik açıdan benzer özelliklere sahip şehirlerimizdeki tarihi su kemerlerinin kent peyzajına katılabilmesi ve kente fonksiyonel olarak eklenilebilmesi anlamında öğretici niteliktedir.

"Tarihi su kemerlerinin sürdürülebilirliği" bağlamında, bu bilginin ülkemize aktarılması önem taşımaktadır.

Kaynaklar

1. Guide to Perugia, (2006), Quattroemme, Perugia.
2. Mezzadri, M. ve Balboni, P. E., (2000), Rete 1, Guerra Edizioni, Perugia.
3. Perugia Tourist Guide, (2008), Quattroemme, Perugia.
4. Perugia Tourist Map, (2008), Quattroemme, Perugia.
5. www.italiamappa.com

Not: Şekiller için kaynak, aksi belirtilmedikçe Nezihat Köşklük Kaya'dır.